FIDELITATEA ÎN TRADUCEREA POETICĂ

DE

AL. ANDRIESCU şi C. MACAREVICI

Ignorată multă vreme, munca traducătorilor este prețuită astăzi așa cum se cuvine. Simpla răsfoire a publicațiilor literare, ne gîndim mai ales la colecțiile din ultimii doi ani, convinge îndată și fără rezerve. Discuțiile asupra «artei traducerii»[1] stau în centrul atenției, mai ales a scriitorilor traducători[2]. Faptul acesta este îmbucurător. Tot aici trebuie căutată, însă, și cauza unui mare gol, cauză sezisată ușor chiar și de cititorul puțin atent. Nu s-a scris aproape nimic, în ultimii ani, despre munca marilor noștri clasici în acest domeniu de activitate literară. Nu ne gîndim la unele inserări sporadice, făcute în lucrări cu obiective mai largi de cercetare, ci la necesitatea unor studii speciale. A argumenta nevoia preluării grabnice a acestei prețioase moșteniri a trecutului înseamnă a face un lucru inutil. Lipsa aceasta își găsește explicarea numai în absența nemotivată a specialiștilor de la dezbaterile asupra traducerilor: în primul rînd a criticilor literari și în al doilea rînd a lingviștilor[3].

Problema centrală a discuției asupra traducerii literare, artistice, poetice, o formează fixarea limitei pînă unde poate merge libertatea traducătorului în translația unui text dintr-o limbă în alta și fidelitatea față de textul respectiv.

---

[1] Vezi Al. Philippide, Arta traducerii, «Gazeta literară», nr. 17 (59) din 28 aprilie 1955.

[2] Vezi articolele despre traducerile literare semnate de T. Arghezi, Al. Philippide, Cezar Petrescu, C. Theodorescu și alții.

[3] Articolul acad. Al. Graur, foarte util, intitulat: Cu privire la unele probleme de traducere, «Limba romînă», nr. 5, 1954, p. 25—34, se ocupă numai de traducerile lucrărilor științifice. Cade, prin urmare, în afara discuției de aici, care cuprinde numai traducerile literare (Articolul acad. T. Vianu, Ceva despre arta traducerii, «Gazeta literară», nr. 25 (67) din 23 iunie 1955, apărut după redactarea paginilor de față, n-a putut fi luat în considerație).

BDD-A10295 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:11 UTC)

Libertatea traducătorului de a crea din nou opera originală în altă limbă [1], cum au declarat ritos majoritatea participanților la discuția asupra traducerilor, va cunoaște, întotdeauna, îngrădirea impusă de fidelitatea obligatorie față de text.

În discuția care urmează, vom încerca să ilustrăm cîteva din principiile de bază ale traducerii poetice cu materialul prețios oferit de două tălmăciri din limba germană făcute de Mihail Eminescu: « Mănușa » după balada lui Schiller « Der Handschuh » și « Foaia veștedă », după cunoscuta poezie a lui Lenau « Das dürre Blatt ».

Amîndouă aceste traduceri respectă, cu o grijă accentuată, care dovedește deplina înțelegere a poetului pentru problemă, textul original. « Mănușa » este o traducere aproape ad litteram, iar « Foaia veștedă » o traducere « creație », ca să întrebuințăm și noi termenul care începe să cîștige din ce în ce mai mult teren. Ambele constituie însă, modele magistrale de ceea ce trebuie să însemneze pentru traducător fidelitatea față de original. « Mănușa » a fost publicată în anul 1881, deci cu doi ani după ce apăruse « Foaia veștedă ». Nu vom ține seama totuși de ordinea cronologică și vom discuta întîi traducerea baladei lui Schiller. Procedeul acesta ni se pare mai potrivit, pentru că putem să urmărim astfel, drumul de la traducerea credincioasă originalului pînă la reproducerea textuală, la traducerea idee cu idee, dar cu alte cuvinte decît ale textului.

Dacă am pune pe două coloane balada lui Schiller și traducerea lui Eminescu, am oferi un lucru surprinzător celor care contestă valoarea traducerii verbale în orice situație. « Mănușa » este reproducerea textuală, în limba noastră, a originalului german. Cele cîteva modificări sînt lipsite de importanță. Ne oprim asupra lor, pentru că ele ilustrează situațiile cînd traducătorul este obligat să încalce fidelitatea literală.

În versiunea lui Eminescu apare în locul adjectivului *schön* « frumos », din textul german, cuvîntul românesc *vesel*: *Und rings auf hohem Balcone / Die Damen in schönem Kranz* [2]; *Pe balconul nalt se-nșiră dame-n veselă cunună* (O. vol. I p. 165) [3].

Ce l-a determinat pe Eminescu să aducă această modificare? Fără îndoială cauza trebuie căutată în dorința de a spori potențialul sugestiv al versului. Prima variantă este mai aproape de originalul german: *Pe balconul nalt înșiră dame mîndra lor cunună* (O. vol II, p. 367). Traducătorul și-a dat seama însă, cu intuiția sa poetică pătrunzătoare, că schimbarea adjectivului *mîndră*, mai aproape de sensul cuvîntului german *schöne*, cu adjectivul *veselă* subliniază mai convingător calitățile neobișnuite ale acestei *cununi*. Metafora *cunună*, prin care înțelegem grupul doamnelor, solicită în mod necesar un epitet mai puțin șters decît adjectivul *frumos*. Celălalt adjectiv este mai potrivit pentru sugerarea atmosferei de destin-

---

[1] Al. Philippide, op. cit.

[2] Folosim ediția îngrijită de Heinrich Kurz, Schillers Werke, Leipzig und Wien, p. 48.

[3] Ediția îngrijită de Perpessicius.

BDD-A10295 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:11 UTC)

dere, în care rîsul apare ca element necesar, în așteptarea plină de atîțare a divertismentelor din arenă. Nu-i lipsit de interes să consemnăm aici și versurile corespunzătoare din traducerea lui Șt. O. Iosif: *Și de jur împrejur, pe înaltul balcon,/ Cunună de mîndre femei.* [1]

Din alte motive, poetul înlocuiește, în același vers, cuvîntul *rings* « în jur » cu forma verbală *se-nșiră* pentru a evita repetarea supărătoare a locuțiunii *în jur (împrejur)*, de neevitat în traducerea fidelă a prepoziției germane *um* « în jur, împrejur »: *Und um ihn die Grossen der Krone* (Și, în jurul lui, marii coroanei). Acest vers a fost tradus, de altfel, pentru a se evita și echivocul provocat de translația cuvînt cu cuvînt a expresiei *die Grossen derKrone* mai liber ca restul baladei *Împrejur cei mari ai țării și ai sfatului s-adună*. Versiunea lui Eminescu, dacă ținem seama de lipsa unei tradiții monarhice la noi, este foarte potrivită. În limba noastră cuvintele *marii coroanei* n-ar fi spus nimic. Dimpotrivă ar fi sunat fals, străin. Din aceeași cauză, Șt. O. Iosif a tradus *stîlpii coroanei*.

Motive asemănătoare l-au determinat pe poet să traducă termenul german *Fräulein* « domnișoară » prin cuvîntul *damă* (astăzi am citi *doamnă*) și să evite traducerea cuvîntului *Herr* « domn ». Cît de nepotrivit ar fi sunat în romînește traducerea fidelă *domnișoara Cunigunda* pentru evul mediu. Cuvintele *domnișoară*, și chiar *domn* cu conținutul lor actual, sînt prea legate pentru noi de relații de viață modernă. Al doilea traducător în romînește al baladei lui Schiller evită, de asemenea, să traducă acești termeni. Toate aceste paralelisme impun concluzia că Șt. O. Iosif a avut ca model traducerea lui Eminescu, pe care n-a reușit s-o depășească, cum am fi înclinați să credem la o privire neatentă, cînd ar cîntări greu mai ales unele asperități de versificare, eliminate în tălmăcirea, mai curgătoare, a poetului « Cîntecelor ».

Întreaga baladă ne mai oferă doar cîteva exemple, în afară de cele, așa de puține, invocate pînă aici, în care Eminescu a tradus cu alt cuvînt decît cel impus de versiunea cea mai credincioasă.

Astfel, cuvîntul *bedächtig* « prevăzător, chibzuit, cu băgare de seamă, încet » a fost tradus de Eminescu, nu așa cum se întîmplă în mod obișnuit, adică printr-un singur termen, care să indice un singur sens al cuvîntului în discuție, ci prin doi, iar al doilea este o perifrază pentru sensul « încet »: *Și un leu iese în față, cumpătat, cu pasuri line.*

Se impune să observăm aici, cu un exemplu nou, că primele variante sînt mai aproape de traducerea textuală decît varianta definitivă. Într-o notă de la pagina 368, ediția Perpessicius, volumul II, putem citi versul: *Își întinde ale lui labe și se culcă la pămînt*, care reproduce fără nici o modificare următoarele două versuri din original: *Und streckt die Glieder/Und legt sich nieder*. În varianta definitivă cuvîntul *Glieder* « membre, labe » a fost înlocuit cu termenul mai general *mușchi*: «. . . *își întinde mușchii și s-așază jos* ».

---

[1] Șt. O. Iosif, Poezii, ediție definitivă, București, 1944, p. 271.

BDD-A10295 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:11 UTC)

Asocierile comune, nesugestive, sînt evitate de poet. De aceea metafora *pisică* pentru *tigru* este eliminată: *Fiarele se-nfioreză, / Şi-mprejur, arzînd de dorul de-a se sfîşia între ele, / Se aşează. Die gräulichen Katzen*, « înfiorătoarele pisici » au devenit, în versiunea lui Eminescu, *fiare care se înfioreză*. Traducerea aceasta este mai potrivită ca a lui Şt. O. Iosif, unde întîlnim termenul tehnic *feline*.

Compararea versiunii lui Eminescu a baladei discutate cu textul lui Schiller, impune, în mod necesar, concluzia că traducerea credincioasă pînă la respectarea aproape a fiecărui cuvînt nu trebuie repudiată total. Această concluzie generează întrebarea: cînd trebuie să procedeze traducătorul aşa? Răspunsul a fost dat de Al. Philippide, cu toată pătrunderea izvorîtă dintr-un autentic talent poetic, o cultură frumoasă şi o bogată experienţă de traducător: « Suprapunerea exactă a cuvintelor din două limbi diferite nu se poate face decît cînd e vorba de lucruri concrete şi chiar şi atunci nu întotdeauna »[1].

Iată de ce Eminescu a tradus cuvînt cu cuvînt, cu puţinele excepţii comentate de noi, cele mai multe din versurile baladei « Mănuşa ». Lupta dintre animalele din arenă, ca şi înfruntarea amoroasă dintre Cunigunda şi cavalerul Delorges, manifestată tot în acţiuni concrete, impune acest procedeu.

Cu totul alta este situaţia celei de-a doua traduceri cu care ne-am propus să ilustrăm posibilităţile de a transpune poezia dintr-o limbă în alta.

« Foaia veştedă » apare, la o analiză fără suficientă pătrundere, o traducere liberă sau o prelucrare. Aceste calificative ni se par nepotrivite. Considerăm, împotriva părerii curente, că adevărul este cel subliniat de acad. G. Călinescu în « Opera lui Mihail Eminescu », volumul V: « O însemnare arată întotdeauna în ediţii că *Foaia veştedă* este o prelucrare « după N. Lenau ». Compararea ne dovedeşte însă că este o traducere credincioasă, atît cît îngăduie arta versificării, a poeziei *Das dürre Blatt* (Pag. 120). Aserţiunea criticului nu are darul să coboare valoarea versiunii lui Eminescu. După cum, de asemenea, chiar dacă un anume conformism s-ar părea că respinge această opinie, traducerea credincioasă nu exclude ideea de creaţie. Compararea textelor ne oferă probe de necontestat pentru susţinerea acestei afirmaţii.

Titlul poeziei este o traducere credincioasă a celui din original. În acelaşi timp, cele două cuvinte cu care îşi intitulează poetul romîn versiunea, se distanţează mult de translaţia ad litteram. Să lămurim ceea ce pare paradoxal în această afirmaţie. Într-o tălmăcire fidelă, în sensul strict al cuvîntului, şi aşa cum nu trebuie să se traducă, poezia s-ar fi intitulat « Frunza uscată » (Das dürre Blatt). Ca să evite această formulare ştearsă, geniul traducătorului a creat din nou în romîneşte titlul şi a scris « Foaia veştedă ». Asocierea dintre *foaie*, popular pînă astăzi cu sensul « frunză » ca şi *feuille* în franceză sau *foglia* în italiană, şi *foaia de hîrtie* (în italiană *foglio*) cu vorbele iubirii moarte este evidentă. Nu poate fi acceptată, prin urmare, părerea lui M. Dragomirescu, exprimată în « Ştiinţa lite-

[1] Al. Philippide, op. cit., p. 4.

BDD-A10295 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:11 UTC)

raturii », că Eminescu ar fi schimbat titlul poeziei lui Lenau [1]. În romînește acesta este titlul cel mai potrivit, într-o deplină concordanță cu intențiile creatorului poeziei originale.

Compararea, în continuare, a originalului german cu versiunea romînească, duce la aceeași concluzie. Versiunea lui Eminescu a poeziei « Das dürre Blatt » *crește*, ca să întrebuințăm termenul atît de fericit ales de G. Călinescu pentru a sublinia această situație, din nou în romînește. În același timp, ea este și o traducere fidelă, în sensul bun al cuvîntului, a textului german.

La rezultate foarte interesante ne duce compararea acestor texte cu toate variantele publicate de Perpessicius [2]. Se poate observa, în felul acesta, foarte ușor, procesul de cristalizare a versiunii romînești, de la oscilările între diferite forme din primele variante, de multe ori mai aproape, literal, de textul lui Lenau, la puritatea și la transparența versurilor variantei definitive. Ideile textului tradus nu îmbracă, așa cum se întîmplă în tălmăcirile mediocre, o haină de împrumut, ci una anume făurită pentru ele. Aici vedem contribuția creatoare a lui Eminescu. A doua mențiune impusă de compararea acestor texte este grija deosebită a poetului de a nu se îndepărta de original, oricum ar formula, în romînește, ideea poetică respectivă. Citățm cîteva exemple.

Scrisoarea morții, *frunza*, nu poate fi altfel decît deschisă: *Dies leichte, off'ne Brieflein*[3] (Această scrisorică ușoară, deschisă). În versiunea lui Eminescu această idee nu mai este comunicată direct, ci aluziv. Ea se naște în romînește cu următoarea înfățișare: *Fără plic scrisoarea-aceasta* (O., vol. I, p. 125). La aceleași rezultate, conturarea într-o formă cît mai sugestivă a ideilor poetice din original, conduce și construcția arhaică *mi-au adus*, traducerea participiului german *hereingetrieben (Vînt-o foaie veștejită | Mi-au adus mișcînd fereastra)*, precum și înlocuirea perfectului compus *hat geschrieben* « a scris » cu prezentul indicativ *trimite*. Topica din ultimele două versuri ale primului catren: *Este moartea ce-mi trimite | Fără plic scrisoarea-aceasta* trebuie, de asemenea, invocată ca un factor esențial, pentru sublinierea contribuției creatoare a traducătorului. Toate aceste fapte resping afirmația lui G. Călinescu, loc. cit., că originalitatea traducerii lui Eminescu se poate reduce numai la « invenția verbală ».

O judecată lipsită de suficientă înțelegere ar putea să-l conducă pe cineva la concluzia pripită că poetul, omițînd să traducă versul *Es waren schöne Zeiten!* (Erau timpuri frumoase), de la sfîrșitul strofei a doua, prezent într-o variantă sub forma *vremi frumoase*, s-a abătut de la drumul unei traduceri credincioase. Realitatea este alta. Poetul a înlăturat parcimonios, acest vers inutil. Întreaga poezie vorbește doar despre o fericire trecută! Din același punct de vedere, ar trebui

[1] Vezi M. Dragomirescu, Știința literaturii, fasc. I, Introducere în știința literaturii, București, edit. Instit. de lit., p. 290—291.

[2] Spațiul nu ne permite citatul amplu și, de aceea, trimitem pe cititor direct la ediția pomenită.

[3] Nikolaus Lenau, Sämtliche Werke, ediția îngrijită de Dr. R. Preuss, vol. I, p. 253.

BDD-A10295 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:11 UTC)

condamnate și adaosurile: *voi întinde-o* și *de la mîna dragii mele (von Ihr)*, atît de potrivite însă pentru conturarea ideilor din original.

Ori de cîte ori găsește că este necesar, poetul elimină din versiunea sa tot ce ar putea încărca inutil poezia. Astfel, versul *Da draussen steht der Baum so leer* (afară stă copacul atît de gol), fără nici o legătură cu ideea centrală a strofei a treia: *Cum copacu-și uită foaia / Ce pe vînt mi-a fost trimisă / Astfel ea uitat-au poate / Aste foi de dînsa scrise.* (O., vol. I.p. 125), n-a fost tradus. Comparația copacului, a indiferenței vegetale față de drama frunzei căzute, cu indiferența iubitei față de scrisorile asupra cărora s-a aplecat cu dragoste altădată, nu cerea cu necesitate traducerea versului omis. Este interesant de menționat că acest vers nu apare în nici o variantă, deși pot fi semnalate deosebiri mari de la una la alta, foarte importante pentru cercetarea evoluției de la soluțiile literale din primele, la versiunea definitivă, fără umbre. Această problemă ar merita o cercetare specială. Adăugăm, pentru a ilustra evoluția de la prima la ultima variantă, încă un exemplu oferit de strofa a patra.

Se remarcă, de la început, construcția greoaie, din cauza topicei, a primelor două versuri, din varianta întîi: *A iubirii celei moarte / Umbre blînde mă privesc.* Această înlănțuire sintactică curioasă urmărește strîns topica din versurile germane: *Der toten Liebe Worte flehn, / Dass ich auch sie vernichte (Ale moartei iubiri vorbe se roagă / Să le nimicesc și pe ele).* În varianta a doua, ca și în cea definitivă, subiectul *vorbele* își găsește locul indicat de structura sintactică a limbii noastre, adică înaintea atributului *iubirii moarte: Vorbele iubirii moarte / Vinovate-mi stau în față.* Cu același deosebit simț pentru limbă, Eminescu definitivează și restul versurilor, gradînd acțiunile pe care le cuprind. În catrenul lui Lenau, personificarea este dublată de comparația *iubirii moarte* cu niște mincinoși: *Wie festgehaltne Lügner stehn / Sie mir im Angesichte* (Ca niște mincinoși prinși / Ele îmi stau în față). Traducătorul renunță la comparație, implicită personificării, prin urmare inutilă. Personificarea, în schimb, este mult adîncită față de original, prin insistența asupra sentimentului de vinovăție atribuit de poet vorbelor.

Numeroase exemple dovedesc că Eminescu n-a făcut, niciodată, deosebire între munca de traducător și aceea de creator original de poezie. Ca să ajungă la forma definitivă: *Dulcea lor zădărnicie / Nu mă-ndur s-o pun pe foc*, poetul a renunțat la variantele: *Nu mă-ndur s-arunc în flăcări / Acest vis îngînător* (O. vol. II, p. 143); *Dar a lor zădărnicie / Nu mă-ndur s-o pun pe foc* (ibid., p. 144). Între varianta definitivă și traducerea literală *(Doch will ich nicht dem holden Wahn / Den Wurf in's Feuer gönnen. . .* « Dar eu nu vreau iluziei gingașe / Să-i îngădui aruncarea pe foc. . . ») distanța pare enormă. Cînd le raportăm mai strîns una la alta, observăm totuși o apropiere puternică între ele, uneori pînă la identitatea totală, încît se naște, ca pretutindeni în traducerile lui Eminescu, întrebarea: de unde izvorăște acest « miracol »? Răspunsul trebuie căutat în simplitatea, în firescul limbii din versiunea eminesciană, calități izvorîte dintr-o perfectă identi-

BDD-A10295 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:11 UTC)

tate sufletească între creator și traducător și dintr-un talent uriaș. Fără talent și fără afinitatea de care vorbim aici, zadarnic va căuta traducătorul să găsească nota care să sune la fel cu cea din original. Traducerea, concepută ca un act de creație a originalului în altă limbă, nu poate exista în afara acestor condiții. Numai așa conținutul de idei poate răsări firesc în altă limbă. Tălmăcirea *dulce zădărnicie* a cuvintelor germane *der holde Wahn* « iluzie gingașă », din versurile citate mai înainte, capătă, pornind de aici, explicația firească. Această *dulce zădărnicie* are o rezonanță profund eminesciană, se încadrează perfect poeziei sale erotice, dar este, în același timp, credincioasă, pînă aproape de identificare, textului lui Lenau, care trebuia tradus verbal *gingașă* (dulce) *iluzie*, *nebunie* (zădărnicie). Între cuvintele cu care ar fi trebuit să fie tradus textul german și cele utilizate de Eminescu este o strînsă apropiere semantică, ceea ce înlătură primejdia unei falsificări a conținutului.

Ne mai oprim, în sfîrșit, doar asupra ultimului catren. Compararea versiunii lui Eminescu cu originalul pune îndată în evidență succesiunea mult schimbată a versurilor în varianta poetului romîn. Așezarea metaforei *vestea blînd-a morții* (frunza) în fruntea catrenului nu-i lipsită de intenție. Poetul, în permanență, a căutat să reliefeze, într-o formă cît mai sensibilă, ideea caducității, pentru care Lenau a găsit un simbol atît de potrivit: *frunza uscată*, *căzătoare*. Transpunerea în romînește a ultimelor două versuri reține atenția nu numai prin intervertirea ordinei lor, ci și prin felul original în care este prezentată ideea finală. Lectura versurilor: *Moartea vindic-orice rană | Dînd la patime repaos. . .* aduce, îndată, în mintea lectorului, familiarizat cu motivele liricii eminesciene, ideea ataraxiei, acea *sete de repaos* a sufletului, invocată ca un bun suprem în multe creații ale poetului. Cu toate acestea, avem aici numai o magistrală tălmăcire în romînește a versurilor lui Lenau: *Dass jedes Leiden findet Ruh | Und Heilung jede Wunde* (Orice suferință găsește liniștea / Și vindecare orice rană). O modificare fără însemnătate în traducerea ad litteram dată de noi, înlocuirea cuvîntului *suferință* cu cel din traducerea lui Eminescu, *patimă*, înlesnește mult suprapunerea celor două versiuni: *Orice patimă își găsește liniștea* (traducerea literală); *Dînd la patime repaos* (versiunea lui Eminescu). Poetul a avut în vedere, pe lîngă sensul actual, și sensul mai vechi « suferință » al cuvîntului patimă, cînd a tradus așa termenul german *Leiden* « suferință ». Ideea din original, chiar dacă traducerea pare de data aceasta mai « liberă », nu are nimic de suferit. Dimpotrivă, datorită bogăției semantice a cuvîntului *patimă*, care înseamnă *pasiune*, de obicei josnică, dar și *sentiment (își iubea cu patimă patria)* și chiar *suferință*, fizică sau morală, ca în textul lui Lenau, face ca ideea să fie mai pregnant subliniată.

În urma acestei analize, credem, cu toată hotărîrea, că se poate răspunde afirmativ la întrebarea dacă « Foaia veștedă » este sau nu este o traducere credincioasă. Această fidelitate față de text trebuie explicată în alt mod decît în cazul traducerii baladei « Mănușa ». Nu mai este vorba în « Foaia veștedă » de o traducere aproape textuală a originalului în limba romînă, ci de traducerea,

BDD-A10295 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:11 UTC)

pe alocuri, numai a ideii, dar cu alte cuvinte decît cele cerute de corespondența perfectă cu textul german.

Care sînt elementele ce, fără să trădeze conținutul, dau originalitate acestei traduceri ?

a) Eliminarea unor versuri care ar fi devenit repetiții supărătoare în versiunea romînească; înlocuirea cu alte cuvinte a tuturor termenilor din original a căror traducere fidelă ar fi condus la același rezultat neplăcut.

b) Unele construcții arhaice din cele mai frecvente în poezia lui Eminescu, cum ar fi formele cu *au* ale auxiliarului la perfectul compus, persoana a III-a singular (*mi-au adus* pentru *mi-a adus*; *uitat-au* pentru *uitat-a*; la ultimul exemplu trebuie luată în considerație și inversiunea).

c) Epitetele metaforice și personificatoare caracteristic eminesciene [1]: *zădărnicie dulce* [2], antepus substantivului în versiunea lui Eminescu: *dulcea lor zădărnicie*; *vestea blîndă* (aici preferințele poetului romîn se întîlnesc cu ale poetului german, deoarece *blînd* traduce pe *mild*; *foaia tristă* în care epitetul personificator *tristă* înlocuiește pe cel propriu *dürre* « uscată » și epitetul *vechi*, în plus față de textul german, din versul *În durerea vechii pierderi*.

d) Sinecdoca *mîna dragii mele* (draga mea).

e) În sfîrșit, ar putea fi invocate și anumite cuvinte, ca *patimă* sau *repaos*, frecvente în poeziile originale ale poetului. (Am omis intenționat din această discuție schimbarea ritmului iambic din original cu cel trohaic, deoarece aici vedem un element mai general. În cazurile cînd cel mai potrivit ritm este în alte limbi iambul, limba romînă cere troheul.)

---

[1] Vezi studiul acad. T. Vianu, Epitetul eminescian, « Studii și cercetări lingvistice », anul V, nr. 1—2 (1954), p. 165—195.

[2] Acad. T. Vianu stabilește în studiul « Epitetul eminescian » următoarele deosebiri între aceste două categorii de epitete: « Menținem cu toate acestea deosebirea dintre epitete-personificatoare și epitete-metaforă, deoarece în primul caz atribuim obiectelor fizice o calitate morală, pe cînd în cel de-al doilea stabilim identitatea dintre două obiecte (dintre care unul poate fi fizic și celălalt moral). Din această pricină, epitetele-metafore sînt substantive ca și numele pe care le determină » (op. cit., p. 186). Exemplul citat de noi *zădărnicie dulce*, ca toate epitetele care apar pe lîngă substantive abstracte, provoacă dificultăți mari în ceea ce privește încadrarea lor în una din cele două categorii. Nu pot fi încadrate în rîndul epitetelor personificatoare deoarece, conform criteriilor de mai sus, numai *obiectele fizice* primesc epitete care să le însuflețească. Exemplele asemănătoare celui citat de noi nu pot fi încadrate nici în categoria cealaltă deoarece, în baza acelorași criterii de clasificare, *epitetele-metaforă sînt substantive ca și numele pe care le determină* și *dulce* este adjectiv. Încurcătura provocată de determinarea prin epitet a substantivelor abstracte ar fi fost rezolvată dacă se renunța la limitarea epitetelor personificatoare numai la determinarea obiectelor fizice și se cuprindeau și substantivele abstracte; de asemenea, pentru evitarea acestui neajuns, trebuia lărgită și sfera epitetelor metaforice prin includerea adjectivelor alături de substantive. În felul acesta clasificarea epitetului din *zădărnicie dulce* nu mai ridică nici o dificultate. El ar fi trecut, firesc, în categoria epitetelor metaforice. *Dulce*, în acest caz, nu personifică, ci ajută la stabilirea identității dintre *zădărnicie* care nu-i un obiect fizic, ci un obiect al gîndirii, și oricare obiect fizic cu calitatea dulce.

BDD-A10295 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:11 UTC)

Toate elementele pe care le-am înșirat — bine înțeles, mai puțin schimbarea ritmului — imprimă traducerii lui Eminescu accentele puternicei sale personalități poetice. Ceea ce trebuie să remarcăm, ca un lucru deosebit de important pentru discuția noastră, este faptul că personalitatea poetului traducător n-o copleșește pe aceea a creatorului poemului. Conținutul de idei capătă numai cea mai potrivită formă românească, dar rămîne nealterat. Şi traducerea aceasta, ca și aceea a baladei « Mănușa », poate primi, fără rezerve, atributul *credincioasă*.

Ori de cîte ori limitele indicate pînă aici sînt depășite, fie într-un sens — spre traducerea ad litteram în situațiile cînd aceasta nu-i deloc indicată — , fie în celălalt — spre traducerea nepermis de liberă —, nu mai avem dreptul să considerăm tălmăcirea realizată, ori cît de mari ar fi calitățile producțiunii poetice respective. Iată de ce « La steaua » nu poate fi considerată o traducere a poeziei « Der Stern » de Gottfried Keller. Din aceleași motive, ca să invocăm și un exemplu recent, fabulele tălmăcite de Tudor Arghezi din La Fontaine, publicate anul trecut în Editura tineretului, nu se înscriu printre traducerile deplin realizate. Autorul «Cuvintelor potrivite» n-a făcut, de fapt, o operă de traducere, ci de prelucrare, de adaptare, din limba franceză în limba română, a fabulelor lui La Fontaine. Rezultatul acestei munci este minunat, lectorul satisfăcut, dar, întrebat spre cine să-și îndrepte recunoștința, ar ezita sau s-ar orienta spre poetul român. Arghezi este prezent în așa măsură în unele versuri ale tălmăcirii, încît nu-l mai vedem pe La Fontaine. Cititorul poate cunoaște un aspect al resurselor poetice bogate ale poetului român, dar mai puțin, și uneori de loc, pe fabulistul francez. Ori nu aceasta era scopul traducerii care trebuia să-l facă cunoscut cititorului român pe scriitorul francez.

Concluzia care se desprinde din discuția făcută în aceste pagini este simplă. Traducătorul are libertatea de a tălmăci, în funcție de conținutul care trebuie transpus în altă limbă, cînd textual, cînd liber, cu obligația de a nu depăși limitele despre care am vorbit. Norme cu caracter de valabilitate în orice situație nu pot fi emise. Nu trebuie respinsă nici traducerea literală, cînd poate fi realizată și artistic, și nu trebuie condamnată nici traducerea liberă, cînd nu se poate proceda altfel. Dacă o identitate perfectă între cuvintele originalului și acele ale traducerii nu poate să fie realizată întotdeauna, și nici nu trebuie să se urmărească cu orice preț acest lucru, fidelitatea față de conținut este obligatorie. Eminescu ne-a oferit în cele două traduceri supuse analizei, două modele perfecte de transpunere a poeziei dintr-o limbă în alta, cu mijloace totuși atît de diferite. «Mănușa» este o traducere ad litteram, dar în același timp cu neîndoielnice calități literare, iar « Foaia veștedă » o traducere unde fidelitatea este, cîteodată, numai de conținut. În ambele cazuri trebuie să se vorbească de o traducere foarte credincioasă textului original.

Socotim că punerea la îndemîna traducătorilor a experienței clasicilor în acest domeniu are darul să aducă multă lumină în rezolvarea unor probleme spinoase legate de arta tălmăcirii. Rezultatul imediat al acestei acțiuni ar fi îmbunătățirea simțitoare a calității traducerilor de poezie, care nu poate fi realizată în urma unei discuții numai de principii sau pe baza unor texte mediocre.

BDD-A10295 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:11 UTC)